

JOSEP PLA. LA MÀSCARA DE LA FICCIÓ
Isidor Cònsul

Xavier Pla, **Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària**. Quaderns Crema. Barcelona, 1997.

D'anys enrere, els lectors més fins de l'obra de Josep Pla no s'han cansat d'advertir-nos sobre les inexactituds cronològiques que campen per les pàgines suposadament autobiogràfiques del murri empordanès, i de l'existència de silencis que són massa significatius, i de les volades cap a la ficció que poden seguir-se, de manera més sovintejada que no sembla, en l'extensa literatura memorialística de l'escriptor. L'actitud literària que hi ha darrere d'aquests trucs i estratègies ha estat estudiada pel professor Xavier Pla en un volum d'interpretació teòrica que analitza els mecanismes d'escriptura dels textos autobiogràfics de Josep Pla. De manera que, allò que en un principi podia passar per lapsus de la memòria o com a detalls de coqueteria d'un autor que manipula i amaga segons quins aspectes de la pròpia biografia, ara pot ser vist com un recurs d'estil i de construcció literària. Es tracta, d'altra banda, d'un estudi que fou defensat, l'octubre de 1996, com a tesi de doctorat a la Universitat de la Sorbona.

UN ESTUDI A LA FRANCESA

Les característiques d'orientació metodològica del treball de Xavier Pla, així com una part del gruix bibliogràfic que l'informa, són de clara estirp francesa i el mateix autor no s'està de remarcar-ho quan avisa dels quatre anys que ha passat com a lector a les universitats de Lió i de la Sorbona, i de la seva assistència als seminaris de Claude Bremond i de Gérard Genette. D'altra banda, i encara que només sigui pel títol, **Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària** recorda -potser es tracta d'un homenatge- la coneguda obra de René Girard, **Mensonge romantique et vérité romanesque** (1961), i

participa d'aquests cops de cintura de la retòrica francesa que sempre és a punt per a flexibilitzar el joc literari i marcar oportunes diferències semàntiques entre escriptor i narrador (Jean-Paul Sartre en el seu assaig cabdal sobre Flaubert, **L'idiot de la famille**), o l'exercici de separar els dos conceptes del "jo" que Proust distingia en l'assaig **Contre Sainte-Beuve**: el "jo" profund i moral de l'escriptor, que és el que apareix en l'obra literària, i el "jo" biogràfic que és format pels retrats de l'estricta quotidianitat.

Aquest coixí de referents, i tenint en compte que Josep Pla no va amagar mai una flaca particular per la literatura francesa, en especial per l'obra de Proust, permet que el llibre del professor Xavier Pla tingui un posicionament absolutament favorable i oportú en allò que en diríem la graella de sortida de l'estudi. Fet i fet, un dels seus objectius consisteix a superar els conceptes analítics més gastats sobre l'obra planiana, en el sentit que, en general, només s'ha tendit a considerar-la un vast testimoni de l'existència humana en el doble marc d'un espai i d'un temps concrets. Per això, un dels eixos vertebradors del treball és afegir-hi una altra consideració cabdal: analitzar l'obra de Josep Pla, sobretot el gruix dels textos autobiogràfics, com una obra de ficció i com l'exemple de la introspecció del "jo".

UNA BIOGRAFIA PRÒPIA

Tot al llarg de la seva vida, Josep Pla va entestar-se en la construcció d'una biografia pròpia que va tenir l'encert, a més, de saber projectar públicament amb notable eficàcia. Una biografia forjada d'anècdotes, llegendes i tòpics coneguts, com allò de presentar-se només com un periodista o com un pagès sorneguer de l'Empordà. Fou un joc d'habilitat per emmascarar la biografia real i potenciar-ne una altra que amagava la seva més autèntica personalitat. Una projecció d'imatges de mirall on la veritat i la sinceritat quedaven subordinades a la versemblança i on, com una anguila -apunta Xavier Pla- l'escriptor va mostrar sempre predilecció per la màscara i la fugida, i va convertir **l'ambigüitat i la metamorfosi, la ironia i la irresponsabilitat, en els principals elements de la seva**

presentació pública. Per aquesta mateixa raó, als biògrafs de Pla els queda encara camí per córrer si volen acostar-se amb un mínim de decòrum als perfils de la biografia real de l'homenot.

Una mentida i ficció biogràfiques amb uns objectius prou clars, el de la veritat literària i narrativa. Per això es tracta d'un autobiografisme que remet a la vida, evidentment, però sobretot a uns textos i a un projecte de construcció literària. Una autobiografia que és, també autoinvenció biogràfica, una creació que es mou per territoris de frontera on es barregen veritats i ficcions amb el metallenguatge especulatiu de l'escriptor sobre la pròpia obra i el mateix procés de creació.

En els tres apartats de l'estudi, el professor Xavier Pla indaga sobre els fonaments d'una poètica explícita de l'escriptura planiana, analitza la pretensió mimètica de l'escriptor i estudia, finalment, els aspectes de la pròpia simulació autobiogràfica. El darrer d'aquests tres apartats té, a parer meu, una significació cabdal i s'inicia amb la referència a la cèlebre conferència de Paul Valery a l'Ateneu Barcelonès, la primavera de 1924. El poeta francès esperonà els escriptors catalans al conreu de la prosa i els posà d'exemple les dificultats de supervivència d'una literatura que, com la provençal, ho basava tot en la poesia. Era un moment, d'altra banda, de crisi de la novel·la en la literatura catalana i Pla, que no era a Barcelona però que va llegir a la premsa l'enorme ressò dels consells de Paul Valery, sembla que hi reflexionà seriosament i que va considerar l'oportunitat de dedicar-se a la prosa literària construint un projecte de ficció a partir de la pròpia experiència biogràfica. De fet, el gruix més substantiu de l'obra de Pla potser no és res més que una ficció encoberta formada per falsos dietaris íntims, per narracions d'aparença autobiogràfica, per llibres de viatges refets en espirals de plagi i per retrats d'altri que també tenen serrells d'autoretrat. Una obra que, segons Xavier Pla, constitueix un exemple d'autobiografia polimòrfica en uns espais on la norma de l'escriptura esdevé la desviació conscient de les mateixes regles del

gènere.

Josep Pla, ficció autobiogràfica i veritat literària no és, segurament, cap estudi definitiu sobre Pla, però sí que es capté com una aportació sòlida i rigorosa, i, sens dubte, és la perla bibliogràfica fins ara més important en l'avinentsa de l'Any Pla.

Isidor Cònsul